

XORIJIY DAVLATLARDA OLIY TA'LIM MUASSASALARINI MOLIALASHTIRISHNING NAZARIY-HUQUQIY ASOSLARI

prof. Ashurova Nasiba

Navoiy davlat konchilik va texnologiyalar universiteti

ORCID: 0009-0007-1040-8922

nasiba_2804@mail.ru

Gafurov Ma'ruf

Navoiy davlat konchilik va texnologiyalar universiteti

ORCID: 0009-0002-8121-8070

marufgafurov0202@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada xorijiy davlatlarda oliy ta'lim muassasalarini moliyalashtirishning nazariy-huquqiy asoslari tizimli tahlil qilinadi. Tadqiqotning maqsadi davlat budjeti, shartnomaviy o'qitish, grantlar va xayriya endowmentlari kabi manbalar uyg'unligining huquqiy dizaynini aniqlash hamda samarali moliyalashtirishni belgilovchi institutlarni qiyosiy baholashdan iborat. Metodologiya sifatida institutsional tahlil, normativ-huquqiy hujjatlarni kontent tahlil qilish, hamda OECD va Yevropa oliy ta'lim makoni indikatorlari asosida qiyosiy yondashuv qo'llanildi. Ilmiy yangilik moliyalashtirish modellarini uch qatlamli yondashuv orqali talqin qilishda namoyon bo'ladi, huquqiy manbalar arxitekturasi, mablag' taqsimoti mexanizmlari va javobgarlik-oshkoralik instrumentlari. Natijalar turli mamlakatlarda natijaga yo'naltirilgan budjetlash, talaba markazli vaucherlash va aralash grant-kontrakt tizimlari huquqiy normalar bilan qanday bog'lanishini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: oliy ta'lim, moliyalashtirish modeli, budjet mablag'lari, natijaga yo'naltirilgan moliyalashtirish, huquqiy tartibga solish, endowment, grantlar.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ ФИНАНСИРОВАНИЯ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ В ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАНАХ

проф. Ашурова Насиба

Навоийский государственный горно-технический университет

Гафуров Маруф

Навоийский государственный горно-технический университет

Аннотация. В статье проводится системный анализ теоретико-правовых оснований финансирования учреждений высшего образования в зарубежных странах. Цель исследования заключается в выявлении правового дизайна сочетания источников финансирования, включая государственный бюджет, договорное обучение, гранты и благотворительные эндаументы, а также в сравнительной оценке институтов, определяющих эффективное финансирование. Методология включает институциональный анализ, контент-анализ нормативно-правовых актов и сравнительный подход на базе индикаторов OECD и Европейского пространства высшего образования. Научная новизна состоит в интерпретации моделей финансирования через трехуровневую рамку: архитектура правовых источников, механизмы распределения средств и инструменты подотчетности и прозрачности. Результаты демонстрируют,

как в разных странах правовые нормы связывают результативное бюджетирование, студентоцентричное ваучерное финансирование и смешанные грантово-контрактные схемы.

Ключевые слова: высшее образование, модель финансирования, бюджетные средства, финансирование, ориентированное на результат, правовое регулирование, эндаумент, гранты.

THEORETICAL AND LEGAL FOUNDATIONS OF FINANCING HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN FOREIGN COUNTRIES

prof. Ashurova Nasiba

Navoi State University of Mining and Technologies

Gafurov Ma'ruf

Navoi State University of Mining and Technologies

Abstract. *This article provides a systematic analysis of the theoretical and legal foundations of higher education financing in foreign countries. The study aims to identify the legal design of combining key funding sources, including state budgets, tuition-based contracts, grants, and philanthropic endowments, and to comparatively assess institutions that shape efficient financing. The methodology applies institutional analysis, content analysis of regulatory and legal acts, and a comparative approach using indicators from the OECD and the European Higher Education Area. The scientific novelty lies in interpreting financing models through a three-layer framework: the architecture of legal sources, allocation mechanisms, and accountability and transparency instruments. The results show how legal norms in different jurisdictions connect performance-based budgeting, student-centered voucher funding, and mixed grant-tuition schemes, thereby influencing autonomy, equity, and quality assurance in higher education systems.*

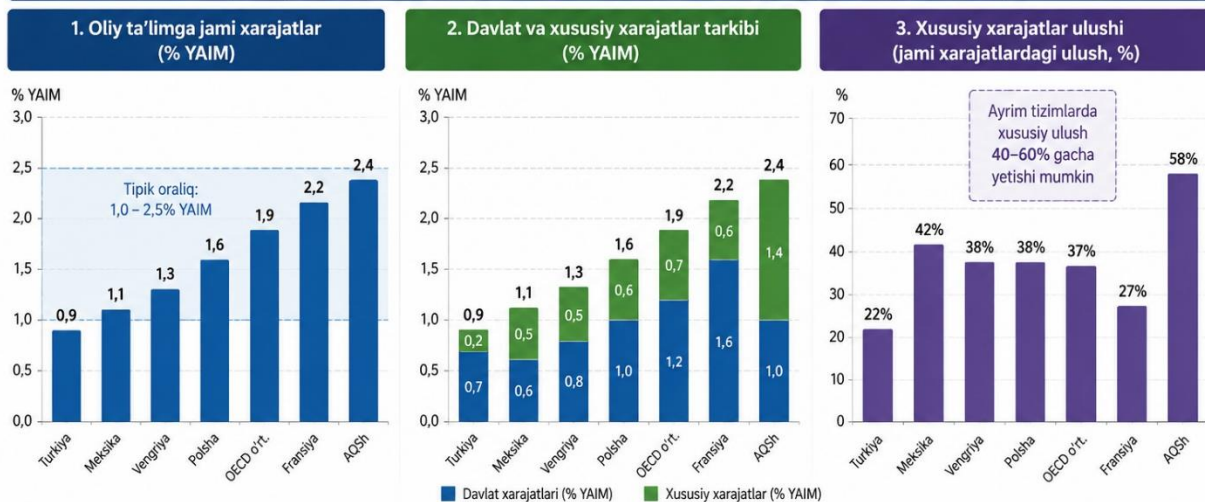
Keywords: *higher education, financing model, public funding, performance-based funding, legal regulation, endowment, grants.*

Kirish.

Oliy ta'lim muassasalarini moliyalashtirishning nazariy-huquqiy asoslari deganda resurslarni shakllantirish va taqsimlashni belgilovchi konsepsiyalar hamda ularni majburiy kuchga ega normalar orqali tartibga solish tizimi tushuniladi. "Mazkur tizimning mexanizmi shundan iboratki, davlat va nodavlat manbalarining ulushi, taqsimot formulalari, shartnoma munosabatlari va javobgarlik talablari bir-birini to'ldirgan holda ta'lim sifati, qamrov va tenglik ko'rsatkichlarini belgilaydi. Masalan, Yevropa Ittifoqi mamlakatlarida bazaviy grantlar bilan bir qatorda natijaga yo'naltirilgan komponentlar joriy etilib, bitiruv darajasi yoki ilmiy natijalar kabi indikatorlar moliyalashtirishga ta'sir qiladi" (North, 1990; Barr, 2012). Raqamlar shuni ko'rsatadiki, OECD kuzatuvlarida ko'plab mamlakatlarda oliy ta'limga davlat va xususiy xarajatlar yig'indisi YAIMning taxminan 1,0–2,5 foizi oralig'ida tebranadi, xususiy ulush esa ayrim tizimlarda 40–60 foizgacha yetishi mumkin. Ilmiy izoh sifatida institutsional iqtisodiyot oliy ta'limni kvazi-jamoat ne'mati sifatida ko'rib, moliyalashtirishning huquqiy dizayni tranzaksiya xarajatlari, axborot assimetriyasi va manfaatlar moslashuvini kamaytirishga xizmat qilishini ta'kidlaydi.

Moliya-huquqiy me'yorlar va boshqaruv instituti o'rtasidagi uzviylik tadqiqot muammosining markazida turadi, chunki normativ cheklovlar yoki rag'batlar universitet avtonomiyasi va resurslardan samarali foydalanish darajasini belgilab beradi. Bu uzviylik mexanizmi shunda namoyon bo'ladiki, budjet qonunchiligi, davlat xaridlari, grant shartlari va audit talablari rektoratning strategik tanlovlarini, kadrlash siyosatini hamda tadqiqot infratuzilmasiga investitsiya qilish imkoniyatini oldindan belgilaydi.

Raqamlar shuni ko'rsatadiki, OECD kuzatuvlarida ko'plab mamlakatlarda oliy ta'limga davlat va xususiy xarajatlar yig'indisi YAIMning taxminan 1,0–2,5 foizi oralig'ida tebranadi, xususiy ulush esa ayrim tizimlarda 40–60 foizgacha yetishi mumkin. Ilmiy izoh sifatida institutsional iqtisodiyot oliy ta'limni kvazi-jamoat ne'mati sifatida ko'lab, moliyalashtirishning huquqiy dizayni tranzaksiya xarajatlari, axborot assimetriyasi va manfaatlar moslashuvini kamaytirishga xizmat qilishini ta'kidlaydi.

1-rasm. Oliy ta'limga xarajatlar va institutsional iqtisodiy izoh

Manba: Gafurov M.X. "Xorijiy davlatlarda oliy ta'lim muassasalarini moliyalashtirishning nazariy-huquqiy asoslari" mavzusida olib borgan izlanishlar natijasi.

Misol tariqasida, natijaga yo'naltirilgan budjetlashga o'tgan mamlakatlarda mablag' ajratish formulasi indikatorlar to'plamiga bog'lanib, universitetlar ma'lumotlarni to'plash va oshkoralikni kuchaytirishga majbur bo'ladi. "Statistik jihatdan, ayrim tizimlarda bazaviy moliyalashtirishning 5–30 foizi oralig'idagi qismi natija ko'rsatkichlariga bog'lanishi amaliyotda uchraydi, bu esa xulq-atvorni o'zgartiruvchi kuchli moliyaviy signal hisoblanadi. Ilmiy adabiyotlar bu jarayonni yangi davlat boshqaruvi yondashuvi bilan bog'lab, samaradorlik indikatorlari orqali javobgarlikni oshirish, biroq ortiqcha metrikalash xavfi tufayli akademik erkinlik va ijtimoiy missiyaga bosim kuchayishini qayd etadi" (Salmi, 2009).

Tahlil va natijalar muhokamasi.

Mazkur maqolaning maqsadi xorijiy davlatlar tajribasi misolida oliy ta'lim moliyalashtirishining nazariy-huquqiy asoslarini konseptual model sifatida tizimlashtirish va ularning asosiy instrumentlarini qiyosiy tahlil qilishdan iborat. "Ushbu maqsad mexanizm darajasida uch vazifaga ajratiladi: birinchidan, moliyalashtirish manbalari arxitekturasi va mulkchilik-huquqiy rejimlarni aniqlash; ikkinchidan, taqsimot formulalari, shartnoma va grant mexanizmlarini tasniflash; uchinchidan, audit, akkreditatsiya va oshkoralik orqali javobgarlikni ta'minlovchi normalarni baholash" (Johnstone, 2004). Masalan, AQSh tajribasida endowment fondlari va xayriya mexanizmlari, Germaniya yoki Skandinaviya tizimlarida budjet grantlari va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash dasturlari markaziy o'rin egallaydi. "Miqdoriy ko'rsatkich sifatida, yirik tadqiqot universitetlarida endowmentlar milliardlab AQSh dollariga yetishi, ayrim davlatlarda esa talabaga yo'naltirilgan qo'llab-quvvatlashning ulushi umumiy xarajatlarda sezilarli o'rin egallashi mumkin. Ilmiy izoh nuqtayi nazaridan, bu farqlar huquqiy an'ana, fiskal imkoniyat, aholi daromadi va ta'lim bozorining institutsional yetukligi bilan belgilanadi" (Trow, 1973).

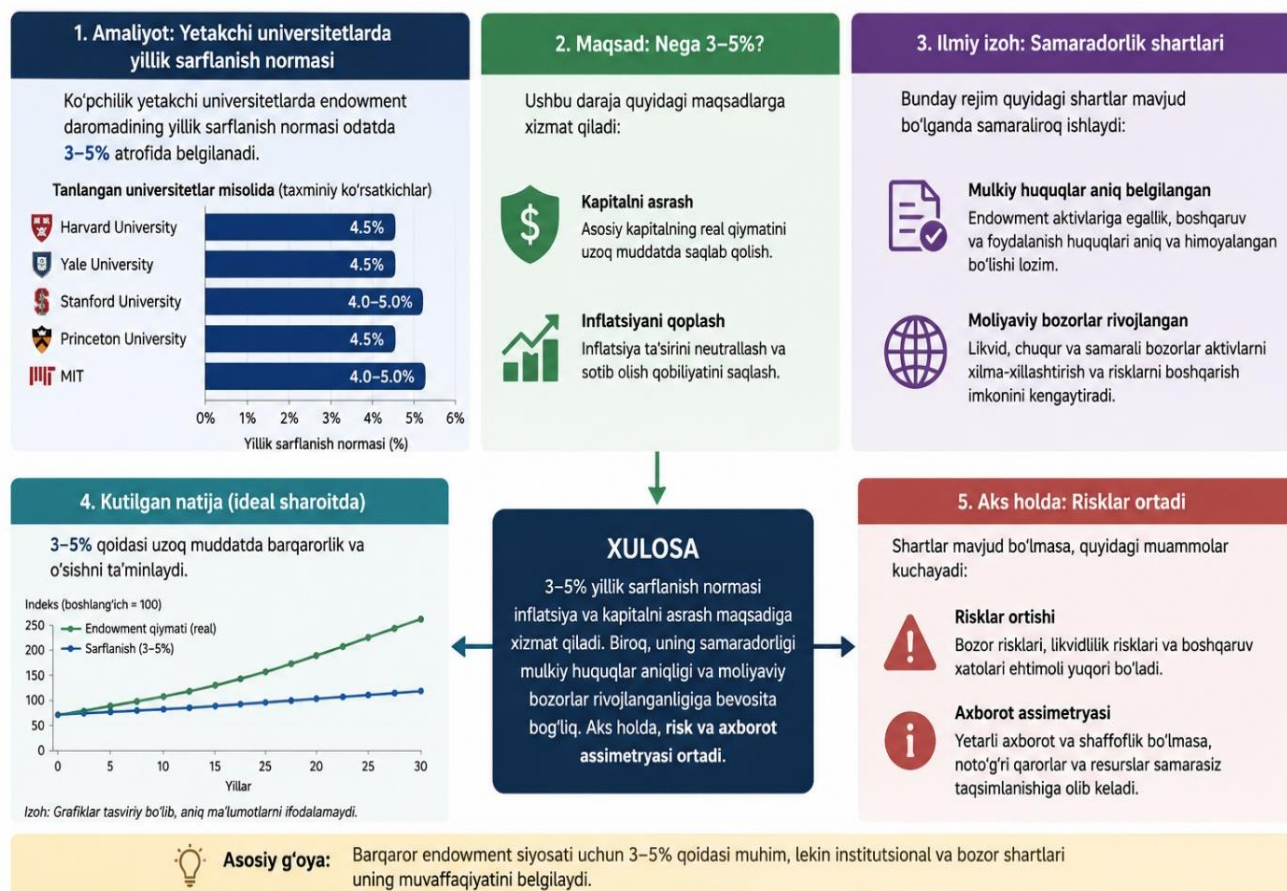
“Tadqiqot materiali deganda oliy ta’limni moliyalashtirishga doir nazariy konsepsiyalar, OECD va Yevropa oliy ta’lim makoni doirasidagi ochiq indikatorlar, shuningdek, xorijiy mamlakatlarda amal qiladigan huquqiy normalar va institutsional amaliyotlar majmuasi tushuniladi” (North, 1990). Ushbu materiallar bilan ishlash mexanizmi sifatida birinchi bosqichda normativ-huquqiy hujjatlar kontent tahlil qilinib, moliyalashtirish manbalarini belgilovchi normalar, taqsimot qoidalari va javobgarlik instrumentlari kodlandi. Ikkinchi bosqichda institutsional tahlil qo’llanib, huquqiy normalarning amaliyotga ta’siri, rag’batlar tuzilmasi va tranzaksiya xarajatlari baholandi. Uchinchi bosqichda qiyosiy yondashuv asosida budjet-dominant, aralash va xususiy ulushi yuqori bo’lgan modellarning tipologiyasi tuzildi, bunda ta’lim xizmatlari bozoridagi shartnoma munosabatlari va davlat buyurtmasi mexanizmlari alohida ajratildi. Miqdoriy jihatdan, indikatorlar sifatida YAIMga nisbatan ta’lim xarajatlari, talaba boshiga sarf, xususiy ulush, hamda natijaga bog’liq moliyalashtirish komponentlari ulushi kabi ko’rsatkichlar olindi. Ilmiy izoh sifatida tanlangan metodlar moliyalashtirishni faqat fiskal ko’rsatkichlar yig’indisi sifatida emas, balki huquqiy institutlar orqali boshqariladigan rag’batlar tizimi sifatida talqin qilish imkonini beradi.

“Metodologik asos sifatida normativ yondashuv va ijobiy tahlil uyg’unlashtirildi, chunki oliy ta’lim moliyalashtirishida “qanday bo’lishi kerak” degan adolat va samaradorlik mezonlari “amaliyotda qanday ishlaydi” degan institutsional faktlar bilan birga ko’riladi” (Barr, 2012). “Bu uyg’unlik mexanizmi shundan iboratki, normativ mezonlar teng imkoniyat, sifat kafolati va fiskal barqarorlik kabi talablarni shakllantiradi, ijobiy tahlil esa real huquqiy cheklovlar va manfaatlar to’qnashuvini ochib beradi. Misol sifatida, talaba kreditlari yoki grantlari bo’yicha huquqiy rejimlar bir tomondan ijtimoiy adolatni ta’minlashni ko’zlasa, ikkinchi tomondan qaytish darajasi, defolt xavfi va ma’muriy xarajatlar bilan cheklanadi” (Вифлеемский, 2019). Raqamli baholash sifatida ayrim tizimlarda talabaga yo’naltirilgan moliyaviy yordam dasturlari ta’lim xarajatlarining sezilarli ulushiga teng bo’lib, defolt ko’rsatkichlari esa iqtisodiy siklga sezgir bo’lishi mumkin. Ilmiy izoh metodologik tanlovning asosligini kuchaytiradi, chunki oliy ta’limda moliyalashtirish-odatdagi tovar bozoridan farqli ravishda inson kapitali, tashqi ijobiy effektlar va uzoq muddatli tavakkalchiliklar bilan bog’liq.

Xorijiy tajriba asosida oliy ta’limni moliyalashtirishning nazariy-huquqiy asoslari uch qatlamli arxitektura sifatida namoyon bo’ldi: manbalar qatlami, taqsimot mexanizmlari qatlami va javobgarlik-oshkoralik qatlami. Manbalar qatlamining mexanizmi shundaki, davlat budjeti, kontrakt to’lovlari, ilmiy grantlar, xayriya va endowmentlar hamda xo’jalik faoliyati daromadlari huquqiy jihatdan turli rejimlar bilan tartibga solinadi va universitet balansida turlicha erkinlik darajasini beradi. Misol sifatida, endowment mablag’lari odatda maqsadli kapital sifatida saqlanib, faqat investitsiya daromadi sarflanishi mumkin bo’lgan rejimda boshqariladi, bu esa uzoq muddatli barqarorlikni kuchaytiradi. Statistik ko’rsatkich sifatida, ayrim yetakchi universitetlarda endowment daromadining yillik sarflanish normasi ko’pincha 3–5 foiz atrofida belgilanishi amaliyotda uchraydi, natijada inflatsiya va kapitalni asrash maqsadi ko’zlanadi. Ilmiy izoh nuqtayi nazaridan, bunday rejim mulkiy huquqlar aniq belgilanganida va moliyaviy bozorlar rivojlanganida samaraliroq ishlaydi, aks holda risk va axborot assimetriyasi ortadi.

Taqsimot mexanizmlari qatlamida bazaviy grant, formula asosida moliyalashtirish, natijaga yo’naltirilgan komponent va loyiha-grant moliyalashtirish kabi instrumentlar ajratildi. Bu instrumentlarning mexanizmi shundan iboratki, bazaviy grant infratuzilma va uzluksiz faoliyat xarajatlarini qoplaydi, formula talaba soni va yo’nalish tannarxiga moslashadi, natijaviy komponent esa bitiruv, ishga joylashish yoki ilmiy natijalarni rag’batlantiradi, loyiha-grant esa raqobat orqali innovatsiyani kuchaytiradi. Misol tariqasida, muhandislik va tibbiyot yo’nalishlarida laboratoriya xarajatlari yuqori bo’lgani uchun formula koeffitsientlari gumanitar yo’nalishlarga nisbatan kattaroq bo’ladi. Miqdoriy ifoda sifatida, ayrim tizimlarda “vaznli talaba” koeffitsienti 1,0 dan 3,0 gacha diapazonda differensiallashishi, natijaviy komponent ulushi esa 10–25 foiz oralig’ida bo’lishi mumkin. Ilmiy izoh shuni ko’rsatadiki,

formulalash samaradorlikni oshirsa-da, ta'lim sifatining ko'p o'lchovli tabiatini to'liq aks ettirish qiyin bo'lib, indikatorlar dizayni huquqiy jihatdan ehtiyotkorlik bilan mustahkamlanishi zarur.

2-rasm. Endowment daromadining yillik sarflanish normasi: 3-5% amaliyoti va uning samaradorlik shartlari

Manba: Gafurov M.X. "Xorijiy davlatlarda oliy ta'lim muassasalarini moliyalashtirishning nazariy-huquqiy asoslari" mavzusida olib borgan izlanishlar natijasi.

Javobgarlik-oshkoralik qatlamida audit, akkreditatsiya, ichki nazorat, manfaatlar to'qnashuvini boshqarish va ochiq ma'lumotlar talablari markaziy o'rin egalladi. Bu qatlamning mexanizmi shundan iboratki, moliyalashtirish erkinligi kengaysa, huquqiy nazorat va oshkoralik instrumentlari kuchaytiriladi, natijada agentlik muammosi va noto'g'ri sarf xavfi kamaytiriladi. Misol sifatida, ko'plab mamlakatlarda universitetlar yillik moliyaviy hisobotni xalqaro standartlarga yaqin shaklda e'lon qiladi, davlat grantlari esa maqsadli xarajatlar bo'yicha alohida hisobga olinadi. Raqamlar nuqtayi nazaridan, sifatni ta'minlash agentliklari tomonidan akkreditatsiyadan o'tish sikli odatda 4-7 yillik davrni tashkil etishi, audit esa yillik yoki ikki yillik rejimda amalga oshirilishi mumkin. Ilmiy izohga ko'ra, bu instrumentlar "qattiq nazorat" dan ko'ra "aqli nazorat" tamoyiliga tayanib, natijalarni tekshirish va riskga asoslangan audit orqali ma'muriy yukni kamaytirishi lozim.

Natijalarning umumlashtirilgan ko'rinishi uchun quyidagi qiyosiy jadval shakllantirildi, bunda turli model turlarining huquqiy va moliyaviy xususiyatlari bir joyda jamlandi. Jadvalning mexanizmi shundan iboratki, har bir modelning ustun va zaif tomonlari manba barqarorligi, tenglik, avtonomiya va javobgarlik mezonlari bo'yicha ko'rinadi. Misol tariqasida, budjet-dominant model tenglikni qo'llab-quvvatlashi mumkin, biroq fiskal siqilish sharoitida resurs yetishmovchiligi kuzatiladi; xususiy ulushi yuqori model esa resurslarni diversifikatsiya qilishi mumkin, lekin ijtimoiy qatlamlar kesimida kirish to'siqlarini kuchaytirishi ehtimoli bor.

Raqamli baholash sifatida, budget ulushi 70–90 foiz bo‘lgan tizimlar bilan budget ulushi 30–50 foiz bo‘lgan tizimlar o‘rtasida kontrakt to‘lovlarining elastikligi va talaba qarzdorligi darajasi sezilarli farq qilishi mumkin. Ilmiy izoh shuni ko‘rsatadiki, har qanday modelning muvaffaqiyati huquqiy barqarorlik, ma‘lumot sifati va boshqaruv kompetensiyasi bilan belgilanadi.

1-jadval

Oliy ta‘limni moliyalashtirish modellari va nazariy-huquqiy belgilari

Model turi	Asosiy manbalar	Taqsimot mexanizmi	Huquqiy tayanch instrumentlar	Xatarlar va cheklolar
 Budget-dominant	davlat budjeti	bazaviy grant va formula	budget kodeksi, davlat xaridlari, maqsadli dasturlar	fiskal siqilish, innovatsiya rag‘batining sustligi
 Aralash	budget, kontrakt, grant, endowment	formula va natijaviy komponent, loyiha-grant	shartnoma huquqi, grant shartlari, audit va oshkoralik	indikatorlar noto‘g‘ri dizayni, ma‘muriy yuk
 Xususiy ulushi yuqori	kontrakt, xususiy sarmoya, xayriya	talaba markazli to‘lovlar va kreditlar	iste‘molchi huquqlari, kredit regulyatsiyasi, akkreditatsiya	tenglik muammosi, qarzdorlik xavfi

Olingan natijalar mavjud ilmiy yondashuvlar bilan qiyoslanganda, institutsional nazariya va inson kapitali konsepsiyasi o‘rtasidagi bog‘lanish yanada aniqroq ko‘rinadi, chunki moliyalashtirish dizayni ta‘limning ijtimoiy qaytimi va xususiy qaytimi nisbatiga mos ravishda shakllanadi. Bu bog‘lanish mexanizmi shundaki, ijtimoiy qaytim yuqori bo‘lgan yo‘nalishlar va fundamental tadqiqotlar ko‘proq davlat qo‘llab-quvvatlashini talab qiladi, xususiy qaytim yuqori bo‘lgan yo‘nalishlarda esa kontrakt va kredit instrumentlari kengroq qo‘llanadi. Misol sifatida, STEM yo‘nalishlarida laboratoriya va tadqiqot infratuzilmasi uchun kapital xarajatlar yuqori bo‘lgani sababli davlat grantlari va raqobatli ilmiy fondlar muhim, biznes va xizmat ko‘rsatish sohalarida esa kontrakt to‘lovlari ulushi ortishi mumkin. Raqamlar bilan ifodalaganda, ilmiy-tadqiqot xarajatlarining oliy ta‘limdagi ulushi ayrim tizimlarda 20–40 foizgacha yetishi, bu esa moliyalashtirishning alohida huquqiy rejimini talab qilishi mumkin. Ilmiy izoh sifatida, adabiyotlarda natijaga yo‘naltirilgan moliyalashtirish samaradorlikni oshirishi qayd etilsa-da, ko‘rsatkichlar “o‘qitish sifati” va “tadqiqot ta‘siri”ni to‘liq qamrab olmasligi, shuningdek, universitetlarni qisqa muddatli metrikalarga moslashishga undashi ta‘kidlanadi.

Huquqiy asoslarning kuchi va zaifligi qiyosiy tahlilda ayniqsa shartnoma munosabatlari va javobgarlik mexanizmlarida ko‘zga tashlandi, chunki moliyaviy avtonomiya oshgan sari nazorat tizimi ham murakkablashadi. Bu jarayonning mexanizmi shundaki, universitetlar xo‘jalik shartnomalari, intellektual mulkdan daromad, hamda grantlar orqali resurs to‘plaganida, manfaatlar to‘qnashuvi, mulk huquqi va daromadni taqsimlash masalalari huquqiy aniqlik talab qiladi. Misol sifatida, spin-off kompaniyalar yoki patent daromadlari bo‘yicha “daromad ulushi” qoidalari aniq bo‘lmasa, tadqiqotchi, universitet va investor o‘rtasida nizo xavfi oshadi. Miqdoriy jihatdan, texnologiya transferi rivojlangan muassasalarda patent portfeli va litsenziya daromadlari umumiy byudjetga nisbatan kichik ulush bo‘lsa-da, innovatsion reputatsiya va uchinchi tomon sarmoyasini jalb etishda multiplikativ ta‘sir ko‘rsatishi mumkin.

Ilmiy izoh shuni ko'rsatadiki, huquqiy aniqlik tranzaksiya xarajatlarini kamaytiradi va investitsiya ufqini uzaytiradi, biroq ortiqcha reglament innovatsiyani sekinlashtirishi ehtimoli mavjud.

Tadqiqotning cheklovlari shundan iboratki, qiyosiy ko'rsatkichlar mamlakatlar o'rtasida metodologik farqlarga ega bo'lishi, ayrim huquqiy normalarning amaliy ijrosi esa rasmiy matndan keskin farq qilishi mumkin. "Bu cheklovning mexanizmi shundaki, bir mamlakatda "davlat granti" tarkibiga ijtimoiy stipendiyalar kiritilishi, boshqasida esa ular alohida band sifatida yuritilishi natijasida solishtirishda bazaviy moslashtirish talab etiladi" [5]. Misol sifatida, talaba boshiga xarajatlar ko'rsatkichi sotib olish qobiliyati pariteti bilan qayta hisoblanmasa, real resurs ta'minoti noto'g'ri talqin qilinishi mumkin. Raqamlar nuqtayi nazaridan, valyuta kurslari tebranishi va inflatsiya farqlari qisqa davrda 10–30 foizgacha statistik tafovut keltirib chiqarishi ehtimoldan xoli emas. Ilmiy izoh sifatida, kelajakdagi tadqiqotlar mikroma'lumotlar, universitet darajasidagi moliyaviy hisobotlar va talabalar oqimi bo'yicha panel tahlilni qo'llab, huquqiy o'zgarishlarning sabab-oqibat ta'sirini aniqroq baholashi maqsadga muvofiq.

Xulosa va takliflar.

Tadqiqot xorijiy davlatlarda oliy ta'lim muassasalarini moliyalashtirishning nazariy-huquqiy asoslari manbalar arxitekturasi, taqsimot mexanizmlari va javobgarlik-oshkoralik instrumentlarining o'zaro bog'langan tizimi sifatida shakllanishini ko'rsatdi. Moliyalashtirish modellarining barqarorligi resurs diversifikatsiyasi bilan birga, mulkchilik rejimi, shartnoma va grant qoidalari, audit hamda akkreditatsiya talablarining huquqiy aniqligiga bog'liqligi asoslandi. Bazaviy grant va formula asosidagi moliyalashtirish uzluksiz faoliyatni ta'minlasa, natijaga yo'naltirilgan komponentlar samaradorlikni rag'batlantirishi, biroq indikatorlar dizayni ehtiyotkorlikni talab qilishi umumlashtirildi. Endowment va xayriya instrumentlari uzoq muddatli kapital barqarorligini kuchaytirishi, ammo moliyaviy bozorlar va boshqaruv kompetensiyasi yetuk bo'lgan sharoitda yuqori samara berishi qayd etildi. Umuman olganda, samarali huquqiy dizayn moliyaviy avtonomiya va ijtimoiy javobgarlik o'rtasida muvozanat yaratib, oliy ta'lim sifati va tengligini bir vaqtda qo'llab-quvvatlashga xizmat qiladi.

Adabiyotlar / Литература / Reference:

- Barr N. (2012) *The Economics of the Welfare State*. Oxford: Oxford University Press, -412 p.
- Johnstone D. B. (2004) *Financing Higher Education: Who Should Pay*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, -268 p.
- North D.C. (1990) *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge: Cambridge University Press, -152 p.
- Salmi J. (2009) *The Challenge of Establishing World-Class Universities*. Washington, DC: The World Bank, -124 p.
- Trow M. (1973) *Problems in the Transition from Elite to Mass Higher Education*. Berkeley: University of California Press, -112 p.
- Вишлемский А. Б. (2019) *Экономика образования: учебник*. Москва: Юрайт, -356 с.